

BISERICA

Ortodoxia este Biserica lui Hristos pe pământ. Biserica lui Hristos nu este o instituție; ea este o viață nouă cu Hristos și în Hristos, condusă de Duhul Sfânt. Lumina învierii lui Hristos strălucește peste Biserică și o umple cu bucuria învierii, a triumfului asupra morții. Mîntuitorul înviat trăiește cu noi și viața noastră în sînul Bisericii este o viață tainică în Hristos. „Creștinii” poartă acest nume tocmai pentru că sînt ai lui Hristos; ei trăiesc în Hristos și Hristos trăiește în ei. Întruparea nu este numai o idee sau o doctrină; ea este înainte de toate un eveniment care s-a produs odată în timp, dar care posedă toată puterea în eternitate. Și această întrupare perpetuă, în măsura în care este o unire perfectă, indisolubilă, deși neamestecată, a celor două naturi – natura divină și natura umană – formează Biserica. Biserica este Trupul lui Hristos, întrucît ea intră într-o unitate de viață cu El. Se exprimă de obicei aceeași idee, dîndu-se Bisericii numele de Logodnica lui Hristos sau de Mireasa Cuvîntului: raporturile dintre logodnici sau dintre soți, considerate în plenitudinea lor pre-eternă, constau într-o unitate de viață perfectă, care nu exclude realitatea diferenței lor; este o unire de doi în unul singur, care nici nu se dizolvă de dualitate, nici nu se absoarbe de unitate. Biserica, în calitate de Trup al lui Hristos, nu este Hristos-Dumnezeu-Omul; ea nu este decît umanitatea Lui; ea este însă viața în Hristos și cu Hristos, viața lui Hristos cu noi: „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2,20). Dar Hristos nu este numai o Persoană

divină. El este „una dintre persoanele” Sfintei Treimi, viața sa este consubstanțială cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Iată pentru ce Biserica, privită ca viață în Hristos, este deopotrivă o viață în Sfânta Treime. Trupul lui Hristos trăiește în Hristos și prin aceasta el trăiește în Sfânta Treime. Hristos este Fiul. În el noi învățăm să cunoaștem pe Tatăl, sîntem adoptați de Dumnezeu, către care strigăm: „Tatăl nostru”.

Iubirea lui Dumnezeu, iubirea Tatălui pentru Fiul și a Fiului pentru Tatăl, nu este o simplă calitate ori o relație, ci posedă ea însăși o viață personală, este hipostatică. Iubirea lui Dumnezeu este Sfîntul Duh, care purcede de la Tatăl la Fiul și se odihnește peste El. Fiul nu există pentru Tatăl decît în Sfîntul Duh, care se odihnește peste El: asemenea Tatăl își manifestă iubirea către Fiul prin Sfîntul Duh, care este unitatea de viață a Tatălui și a Fiului. Acesta este locul Sfîntului Duh în Sfînta Treime.

Biserica, în calitatea ei de Trup al lui Hristos, trăind din viața lui Hristos, este prin acest fapt domeniul, în care este prezent și în care lucrează Sfîntul Duh. Să spunem mai mult: Biserica este viața prin Duhul Sfînt, deoarece ea este Trupul lui Hristos. Iată pentru ce se poate defini Biserica – o viață binecuvîntată în Sfîntul Duh; se spune uneori și că ea este Sfîntul Duh trăind în umanitate.

Această doctrină, pe care am expus-o, s-a manifestat și în istorie. Biserica este opera întrupării lui Hristos, este însăși această întrupare: Dumnezeu își asimilează natura umană și natura umană își asimilează viața divină; este îndumnezeirea (jewsic) naturii omenești, consecință a unirii celor două naturi în Hristos. Dar opera de penetrare a umanității de către spiritul Bisericii nu s-a împlinit numai în virtutea întrupării, sau numai prin înviere. „Vă este de folos ca să Mă duc Eu (la Tatăl)” (Ioan 16, 7). Această operă presupune trimiterea Sfîntului Duh, Cincizecimea, care a fost împlinirea Bisericii.

Sfântul Duh, în formă de limbi de foc, s-a coborât în lume și s-a odihnit peste Apostoli. Unitatea acestora, unitatea celor doisprezece, prezidată de Sfânta Fecioară, reprezintă întregul neamului omenesc. Limbile de foc au rămas în lume și formează comoara darurilor Sfântului Duh, care sălășluiește în Biserică, în Biserica primară, Apostolii transmiteau darurile Sfântului Duh, după botez, într-un chip învederat pentru toți; ceea ce corespunde în zilele noastre acestui fapt, este „pecetea darului Duhului Sfânt”, ce se acordă în taina Mirungerii.

Deci, Biserica este Trupul Iui Hristos; prin Biserică noi participăm la viața divină a Sfintei Treimi. Ea este viața în Hristos, care viață rămîne în mod indisolubil unită cu Sfânta Treime; ea este viața în Duhul Sfânt, prin care noi devenim fiii Tatălui, care strigă în sufletele noastre: „Ava, Părinte”, și care ne arată pe Hristos trăind în noi. Pentru aceasta, înainte de a studia definiția și manifestarea ideii de Biserică în istorie, trebuie să înțelegem Biserica, drept un dat divin, rămînînd în ea însăși și identică ei înseși, ca expresia voinței lui Dumnezeu, care se realizează în lume.

Biserica există, ea este „dată” într-un anumit înțeles, independent de formația ei istorică; ea se formează pentru că deja există despre ea un plan divin, supraomenesc. Ea este în noi, nu atît ca instituție sau societate, ci mai ales ca o anumită evidență spirituală, o experiență specială, o viață. Predicarea creștinismului primitiv este anunțarea triumfătoare și plină de bucurie a acestei vieți noi. Viața nu se poate defini, dar ea poate să fie descrisă și trăită. Nu poate să existe o definiție satisfăcătoare și completă a Bisericii. „Vino și vezi”: aceasta însemnează că nu se poate concepe Biserica decît prin experiență, prin har, participînd la viața ei. Iată pentru ce înainte de a se defini Biserica într-un chip exterior, ea trebuie să fie concepută în esența

ei mistică, subînțeleasă acestor definiții. Dacă nu se consideră Biserica decît în devenirea ei istorică și dacă se concepe numai ca o societate de aici, de pe pămînt, nu se poate pătrunde natura ei originală, adică expresia eternului în temporal, manifestarea necreatului în creat.

Esența Bisericii este viața divină descoperindu-se în viața fapturilor; este îndumnezeirea fapturii prin puterea întrupării și a Cincizecimii. Această viață este o realitate supremă, ea este evidentă și sigură pentru toți cei care participă la ea. Dar ea este și o viață *spirituală*, ascunsă în „omul dinăuntru”, în „cămara interioară” a inimii lui: în acest sens, ea este un mister, o taină. Ea este deasupra naturii – cu alte cuvinte, a existat înainte de a fi lumea, dar este compatibilă cu viața acestei lumi: aceste două trăsături o caracterizează deopotrivă. Dacă avem în vedere prima trăsătură, vom spune că Biserica este „invizibilă”, spre deosebire de tot ce este „vizibil” în lume, de ceea ce este obiect al simțurilor printre lucrurile din lumea aceasta. Se poate spune că ea nu există în această lume și dacă procedăm prin experiență (în sensul lui Kant), nu vom întîlni „fenomen” care să corespundă Bisericii; așa încît ipoteza Bisericii este tot așa de superfluă pentru cosmologia experimentală ca și ipoteza lui Dumnezeu pentru cosmogonia lui Laplace. Este drept deci să se vorbească, dacă nu de o Biserică invizibilă, cel puțin despre *invizibilul* în Biserică. Cu toate acestea, acest „invizibil” nu este necunoscut, căci omul – în afară de simțurile lui – posedă și „ochi duhovnicești”, cu ajutorul cărora vede, concepe, știe. Acest organ este credința, care după cuvîntul apostolului, este „o dovadă a lucrurilor care nu se văd” (Evrei 11, 1); ea ne ridică, pe aripile ei, în lumea spirituală, ne face cetățeni ai lumii cerești. Viața Bisericii este viața credinței, prin care lucrurile acestei lumi devin transparente. Natural

deci, acești ochi duhovnicești *pot să vadă* Biserica „invizibilă”. Dacă Biserica ar fi cu adevărat invizibilă, cu desăvârșire de nepătruns, aceasta ar însemna pur și simplu că nu există Biserică, pentru că Biserica nu poate să existe numai în ea însăși, în afară de oameni. Ea nu intră cu totul în experiența umană, căci viața Bisericii este divină și inepuizabilă; dar o anumită calitate a acestei vieți, o anumită experiență a vieții în Biserică i se dă oricui se apropie de ea. În acest înțeles, totul în Biserică este invizibil și misterios, totul depășește limitele lumii vizibile; asemenea însă, tot ce nu se vede poate să devină vizibil și faptul că se vede invizibilul este condiția însăși a existenței Bisericii. Existența Bisericii este un obiect de credință; ea se cunoaște prin credință: „*Cred* în sfânta Biserică sobornicească și apostolică.” Se percepe Biserica prin credință, nu numai ca o *calitate* sau o experiență, ci și *cantitativ*, ca unitate a tuturor, ca viață unică și integrală, ca universalitate, după modelul uniunii celor trei persoane divine. Numai împărțirea infinită a neamului omenesc este accesibilă vederii noastre: noi vedem fiecare individ, ducând o viață egoistă și izolată; copiii aceluiasi Adam, deși sînt ființe sociale, deși depind de frații lor, nu văd unitatea lor, nu sînt conștienți de ea; dar această unitate se manifestă în dragoste și prin dragoste și ea există grație participării la viața divină și unică a Bisericii. „Să ne iubim unii pe alții ca într-un gînd să mărturisim”... – proclamă Biserica în timpul liturghiei. Această unitate a Bisericii se revelează ochilor *iubirii* nu ca o unire exterioară – de genul celor ce le întîlnim în orice societate omenească – ci ca principiul prim și misterios al vieții. Umanitatea este viață în Hristos, oamenii sînt chiorchinii de strugure ai aceleiași vițe, membrele aceluiasi trup. Viața fiecărui om se lărgeste în mod infinit pentru a deveni viața altora, *communio sanctorum*,

și fiecare om în Biserică trăiește din viața întregii umanități, devenită Biserică; fiecare om este umanitatea: *homo sum et nihil humanum a me alienum esse puto*. Cu toate acestea, Biserica universală nu este limitată la neamul omenesc; adunarea îngerilor face parte din ea deopotrivă. Existența lumii îngerilor este inaccesibilă vederii omenești, ea nu poate să fie afirmată decît de experiență spirituală, nu poate să fie percepută decît de ochii credinței. Și uniunea noastră în Biserică, prin Fiul lui Dumnezeu, devine cu atît mai mare cu cît El a unit din nou lucrurile pămîntești și lucrurile cerești, cu cît el a distrus zidul de separare dintre lumea îngerilor și a oamenilor, întreaga creațiune, întreaga natură este legată de neamul omenesc și de adunarea îngerilor. Ea este încredințată în paza îngerilor și dată omului ca s-o stăpînească; ea se învrednicește de destinele omului; „toată făptura împreună suspină și împreună are dureri pînă acum... așteptînd înfierea și răscumpărarea trupului nostru” (Rom. 8, 22-23), transfigurarea lui într-o „făptură nouă”, odată cu învierea noastră. Omul devine o ființă universală: viața lui în Dumnezeu îl unește cu viața întregii creațiuni prin legăturile iubirii cosmice. Iată marginile Bisericii. Și această Biserică, care unește nu numai pe vii, ci și pe morți și ierarhiile îngerilor, toată creațiunea cu un cuvînt, această Biserică este *invizibilă*, însă nu necunoscută. Viața Bisericii este anterioară creațiunii lumii și omului; ea se pierde în eternitate.

Se poate spune că Biserica a fost – înaintea tuturor veacurilor – scopul și fundamentul creațiunii; în acest sens „ea a fost zidită înainte de orice lucru și pentru ea a fost făcută lumea”. Domnul a făcut pe om după *chipul* său, ceea ce face posibilă pătrunderea omului de către spiritul Bisericii, precum și întruparea Domnului: căci Dumnezeu n-a putut să ia asupra sa decît natura unei ființe care i-a fost conformă și care a avut chipul său. În

unitatea integrală a neamului omenesc se găsește deja în germene unitatea Bisericii, după imaginea Sfintei Treimi. Pentru aceasta este și greu să se indice un timp când Biserica n-a existat în umanitate, măcar ca un plan prealabil: după doctrina Sfinților Părinți, o Biserică primordială a existat deja în paradis, înaintea păcatului, când Domnul venea să vorbească cu omul și se găsea în relații cu el. După păcat, Domnul pune baza a ceea ce se cheamă Biserica Vechiului Legământ, biserică în care omul a învățat să comunice cu Dumnezeu. Și chiar în sînul întunecimilor păgînismului, sufletul omenesc își căuta în mod natural Dumnezeu, așa încît exista o „stearpă biserică păgînă”, cum spun anumite cîntări liturgice. Cu siguranță, Biserica n-a atins plenitudinea existenței ei decît după întrupare și, în acest sens, Biserica a fost *întemeiată* de Mîntuitorul Iisus Hristos. Prin aceste evenimente, fundamentul Bisericii s-a pus; însă deplinătatea ei nu este atinsă. Ea este încă în situația de Biserică luptătoare și trebuie să devină Biserica triumfătoare, în care „Dumnezeu va fi totul în tot”.

Deci nu se pot defini limitele Bisericii nici în spațiu, nici în timp, nici în puterea de acțiune. Profunzimile Bisericii sînt insondabile; acest lucru însă nu o face nevăzută, așa încît să fie numai transcendentă și să nu existe pe pămînt într-o formă accesibilă experienței; aceasta ar echivala pentru ea cu neființa. Deși existența Bisericii ne este ascunsă, ea este vizibilă pe pămînt; este cu totul accesibilă experienței noastre, ea are margini în spațiu și timp. Viața invizibilă a Bisericii, viața credinței, este în mod indisolubil legată de formele concrete ale vieții pămîntești. „Invizibilul” există în vizibil, este cuprins în el; împreună formează un simbol (σύμβολον). Cuvîntul „simbol” desemnează un lucru care aparține acestei lumi, care este în mod strîns legat de ea, dar care are, cu toate acestea, un conținut a cărui existență este anterioară

tuturor veacurilor. Este vorba aici de unitatea transcendentului cu *immanentul*, o punte între cer și pământ, o uniune a lui Dumnezeu cu omul, de la Dumnezeu la făptură. Din acest punct de vedere, viața Bisericii este simbolică; este o viață misterioasă, ascunsă sub semne vizibile. Opoziția dintre „Biserica invizibilă” și societatea omenească vizibilă, formată în vederea Bisericii interioare, dar rămasă străină de ea, distruge simbolul, suprimă Biserica însăși, ca uniune între viața divină și viața făpturilor. O astfel de opoziție face Biserica să devină pur transcendentă și o transportă în domeniul numenal; prin aceasta, valoarea domeniului fenomenal este micșorată. Biserica pământească închide în ea Biserica, luată ca viață; dar această Biserică pământească, ca orice realitate de aici de jos, are limite în spațiu și timp. Ea nu este numai o societate, ci ceva mult mai vast decât această societate; dar tocmai ea există ca o societate, care are caractere proprii, legi și margini. *Pentru noi și în noi*, în existența noastră temporală, Biserica are o istorie, ca tot ce există în lume; ea rămîne în istorie. Astfel, existența eternă, neschimbată, divină a Bisericii, apare în viața acestui veac ca o manifestare istorică; ea are deci un început în istorie. Biserica a fost întemeiată de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos; El a stabilit că profesiunea de credință a lui Petru, făcută în numele tuturor apostolilor, este piatra unghiulară a Bisericii sale. După înviere. El a trimis pe apostoli să predice Biserica sa; existența Bisericii Noului Legămînt datează de la coborîrea Simțului Duh peste apostoli; – atunci a răsunat din gura lui Petru primul apel apostolic pentru intrarea în sînul Bisericii: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos... și veți primi darul Duhului Sfînt.” (Fapte 2,38); „și în ziua aceea s-au adăugat (Bisericii) ca la trei mii de suflete” (Fapte 2, 41). Atunci s-au pus bazele Legămîntului celui Nou.

TRADIȚIA BISERICESCĂ

A. SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI TRADIȚIA

Întruparea se produce în lume și nu deasupra lumii; ea umple timpul istoric, fără să distrugă istoria umană, ci dându-i dimpotrivă un înțeles pozitiv, etern, devenind centrul ei. Cu toată natura sa divină și eternă (sau mai exact din cauza ei), Biserica are o istorie în limitele istoriei omenești și în legătură cu ea. Creștinismul este deasupra istoriei, însă nu este anti-istoric; el are o istorie, în această istorie Biserica ia forme dogmatice; ea indică normele de mărturisire a adevăratei credințe. Și fiecare membru al Bisericii, în loc de a se așeza în afara istoriei Bisericii, acceptă doctrina Bisericii, exprimată și fixată în întreaga durată a istoriei ei. Viața Bisericii, cu toate că este misterioasă și tainică, nu devine pentru aceasta a-logică și „a-dogmatică”! dimpotrivă, ea are un logos, o doctrină și un mesaj. Mîntuitorul care este Calea, Adevărul și Viața, a predicat Evanghelia împărăției, descoperind înțelesul scripturilor, anunțînd dogmele despre el însuși, despre Tatăl și despre Sfîntul Duh. Biserica sa face la fel. Căci „credința este din auzire, iar auzirea prin cuvîntul lui Hristos”. (Rom. 10, 17). Cunoștința vine din predicarea adevăratei credințe. Viața dreaptă atîrnă de adevărata credință; una rezultă din cealaltă.

Plenitudinea adevăratei credințe și a adevăratei învățături este cu mult prea vastă, pentru a putea să se cuprindă în conștiința unui membru izolat al Bisericii; această plinătate este păzită de întreaga

CUPRINS

<i>Prefața autorului la ediția românească</i>	<i>5</i>
I. Biserica	9
II. Tradiția bisericească.....	17
A. Sfânta Scriptură și tradiția	17
B. Natura tradiției bisericești	37
III. Ierarhia bisericească.....	47
A. Natura ei.....	47
B. Despre autoritatea exterioară a Bisericii	65
IV. Unitatea Bisericii	102
V. Sfințenia Bisericii.....	111
VI. Dogmatica ortodoxă.....	116
VII. Tainele.....	127
VIII. Fecioara și sfinții în Ortodoxie	134
IX. Cultul ortodox.....	146
X. Icoanele și cultul lor.....	158
XI. Mistica ortodoxă	165
XII. Etica ortodoxă	175
XIII. Ortodoxia și Statul	179
XIV. Ortodoxia și viața economică	189
XV. Ortodoxia și gândirea apocaliptică	201
XVI. Eshatologia ortodoxă	206
XVII. Ortodoxia și heterodoxia.....	211
XVIII. Concluzie	217